

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. C. Schumann.

Til Minde

om

Professor, Dr. theol. J. C. Schurmann.

Af

Fr. Skouboe,

Seminarieforstander og Sognepræst i Skaarup.

Odense.

Hempelske Bog- og Papirhandels Forlag (J. C. Dreyer).

1892.

Trykt i Fyens Stiftsbogtrykkeri hos J. C. Dreyer.

Jens Christopher Schurmann er født d. 16. Juni 1812 paa Sollerupgaard i Nærheden af Faaborg. Hans Fader var Johannes Nikolaj Schurmann, en Præstesøn fra Frørup ved Nyborg, hans Moder Jakobine Caroline Hasner. Faa Aar efter Sønnens Fødsel flyttede Forældrene til Rynkebygaard ved Kjerteminde, hvor der fødtes endnu en Søn. Som Ætling af en gammel Præsteslægt, tidlig udviklet, lærenem og livlig bestemtes den ældste Søn til Bogen og blev sat i Nyborg Latinskole. Han førte fra sin Indtrædelse i Skolen, til han blev Kandidat, en Dagbog, som endnu bevares i hans Familie. Hvor kortfattede og aforistiske end dens Optegnelser ere, frembyde de dog adskilligt af Interesse. Man ser Forfatteren som en flink og samvittighedsfuld Discipel; flere Gange, naar hele Klassen maa sidde efter paa Grund af mangelfulde Studier, især i den latinske Grammatik, noterer han med berettiget Glæde, at han alene blev undtaget. Han fortæller om sine Besøg hjemme i Ferierne, om Kammerater, som gjæste ham, og hvis Hjem han gjæster. Et Navn, man jevnlig træffer paa, er Wegener, en Præstesøn fra Gøjbjerg. Med ham sluttede han i

Skoledagene et Venskab, som med stor Trofasthed og Inderlighed bevaredes, lige til Wegener som Sognepræst paa Lolland døde i 1883. Det er et af Grundtrækkene i Schurmanns Karakter, her træder os imøde: den store Bestandighed og Trofasthed mod dem, som han engang var kommen til at holde af. Ogsaa i en anden Henseende er Bogen karakteristisk; den meget unge Forfatter interesserer sig ingenlunde udelukkende for de Begivenheder, som foregaa indenfor hans egen lille Kreds, men følger med Opmærksomhed Avisernes Beretninger, optegner, hvad der sker baade i Frankrig og Spanien. Det er en af de Ejendommeligheder, man finder hos ham senere i Livet, der allerede træder frem hos Skoledrengen: den levende Interesse for alle menneskelige Forhold. Ogsaa en anden smuk Egenskab hos ham, den milde, skaansomme Dom, den store Hensynsfuldhed i hans hele Forhold, viser sig i et lille karakteristisk Træk; han har engang med nogle Kammerater været paa Besøg i Svendborg, hvor en af dem drikker sig fuld og gjør Skandale. Denne beklagelige Begivenhed meddeles; men forat ikke profane Blikke ved at se i den lille Dagbog skulle erfare noget om den sørgelige Hændelse, gives Meddelelsen paa ciceroniansk Latin. I Efteraaret 1830 forlod han Nyborg for at underkaste sig Examen artium ved Universitetet. Han bestod den med et smukt Laudabilis; saavel i Modersmaalet som i Latin, hvor han examineredes af Madvig, fik han Egregie. Han var, som hans Elever ved, alle sine Dage en Mester i det danske Sprog, talte og skrev det med en Skjønhed og Renhed som de færreste. Hvad der naturligvis er mindre bekjendt, er, at hans

Ungdomskjærlighed til Latinen aldrig svækkedes. Endnu i sin høje Alderdom kunde han fryde sig ved en klassisk Vending, et smukt latinsk Citat. Han var i det Stykke en Mand af den gamle Skole; en svunden Tid har trindtom i Præstegaardene huset mange Mænd, som vare Mestere i Latinen; nutildags — er det med Rette engang blevet sagt — elskes den klassiske Dannelse som det, der savnes.

Saa var Schurmann altsaa bleven Student og valgte uden Vaklen og Tøven det theologiske Studium. Han fik ingen let og lys Ungdomstid i Studenterdagene; det var vanskelige Tider for Landbruget; skjøndt Rynkebygaard var en god og værdifuld Ejendom, vare Forholdene dog saadanne, at den Omstændighed, at en Prioritet paa 11000 Rdlr., den eneste, som indestod i Gaarden, blev opsagt, nødte hans Fader til at opgive sin Ejendom, da det var ham umuligt at skaffe en ny Prioritet. Følgelig blev Sønnens Lod den ikke ualminnelige, at maatte klare sig gennem Studenteraarene, som han kunde bedst, uden Hjælp og Støtte hjemmefra. Trange, fattige Tider maatte han gennemkæmpe; da han tilsidst slet ingen Udvej kunde se, fandt han paa at henvende sig om et Laan paa 50 Rdlr. til en rig Kjøbmand og Agent i Faaborg, med hvem hans Fader havde staaet i Handelsforbindelse; han fik dem, og med den yderste Økonomi fik han den lille Sum til at strække til, indtil han endelig naaede det Fristed, saa mangan fattig Student har velsignet, den røde Gaard ved Rundetaarn, Regensen. Saasart det blev ham muligt, fik han samlet den Sum, han havde laant i sine Trængselsdage, og tilbagebetalte dem til Agentens

store Forbavselse over, at en fattig Student kunde betale Penge tilbage; han havde aldrig ventet at se dem mere. Da Schurmann adskillige Aar efter kom til Skaarup, modtoges han af en af sine Sognefolk med den Hilsen: Ja, jeg ved, vi faar en honnet Mand til Sognepræst, det har Agenten i Faaborg skrevet til mig. — Nu, det er godt at have baaret Aag i sin Ungdom, siger Ordsproget. To Ting lærte han i de trange Ungdomsaar: han kunde nøjes med lidt, var yderst tarvelig og sparsommelig med alt, hvad der angik hans egen Person, og han forstod og følte med den haarde Kamp med fattige Kaar, som saa mange af hans Elever paa Seminariet maatte gennemkæmpe. Og de trange Kaar havde ikke sinket hans Studier; allerede i Efteraaret 1835 kunde han tage theologisk Attestats med Egregie. »Glæden over Udfaldet skulde have været dobbelt, hvis jeg kunde have delt den med de Elskede, som det forbigangne Aar kaldte til Gravens Hvile«, saaledes slutter han sin lille Dagbog. Aaret forud havde han nemlig fristet den Sorg at miste baade sin Fader og Moder. Deres sidste Aar havde været meget sørgelige, tyngede af Næringssorger og Sygdom; men dog følte han Skilsmisens Bitterhed af hele sit Hjerte. Stærkt laa det ham paa Sinde, hvad der skulde blive af hans yngre Broder. Rørende skriver han i sin lille Dagbog: »ved Eders Grav være Pagten sluttet, Broderkjærlighedens uopløselige Pagt. Eders Sønner elske Eder, naar de elske hinanden. Moder! Det var ogsaa blandt dine sidste Ord, som Hjertet skal gjemme indtil ogsaa min Time slaar. Min Broder!« Det blev til mere end Ord; saasart han evnede det, fik han sin Broder ind

til Kjøbenhavn og underholdt ham fuldstændigt, til han fik taget dansk juridisk Eksamen. Han blev senere Godsforvalter og Landmand; hvad der var lovet ved Forældrenes Grave, blev holdt; den inderligste Kjærlighed knyttede de to Brødre til hinanden, indtil Døden skilte dem ad.

I henved 12 Aar forblev Schurmann i Hovedstaden efter at have taget sin Eksamen; han blev Alumnus paa Borchs Kollegium, Notar ved det theologiske Fakultet og en meget søgt theologisk Manuduktør. Gamle Præster mindes ham endnu med Glæde som en ypperlig Vejleder, kundskabsrig og klar, med en sjelden Evne til at gjøre en Sag forstaaelig og let tilgængelig. Livlig og alsidig, som han var, førte han i disse Aar et rigt aandeligt Liv, delt mellem alvorlige Studier og selskabelige Adspredelser. Efterhaanden som hans samtidige spredtes ud paa Landet i deres jevne Præstegaarde, frydede han dem i deres landlige Ensomhed med kvikke, livlige Breve. Især var han nøje knyttet til Licentiat Fr. Nielsen, i adskillige Aar en højt anset Seminarieforstander i Lyngby, død som Stiftsprovst i Toreby paa Lolland. Man havde dengang Tid til at skrive ordentlige Breve, nøjedes ikke med nogle afjaskede Ord i Telegramstil paa et Brevkort; Schurmanns Breve blev som en hel lille Hovedstads-Revue. Naar Egnens Præster kom sammen til et landligt Konvent, oplæstes de som en Lækkerbidsken efter Bordet. Ved Professor Nielsens Død laa den hele Pakke omhyggelig forvaret, og Schurmann fik dem da tilbage; med sit ejendommelige Lune beklagede han, at han nu ikke længer havde Nøglen til at forstaa saa mange af

disse »glimrende Vittigheder«, der sigtede til forlængst glemte Dagsbegivenheder. Schurmann havde svært ved at rive sig løs fra Hovedstaden; han havde hele sit Liv en stor Ulyst til at gjøre Forandringer, en vis Vanskelighed ved i en Hast at tage en Beslutning; netop meget tænkende Mennesker have jo undertiden lidt vanskeligt ved at gjøre Skridtet fra Overvejelse til Handling. Da han var bleven forlovet med sit 7 Aar yngre Søskendebarn, Cathrine Marie Jensen, en Præstedatter fra Soderup ved Roskilde, begyndte han at søge gejstligt Embede. Men Tideſne vare ugunstige, saa at han i adskillige Aar maatte søge forgjæves selv om temmelig smaa Embeder. Først lige i Slutningen af 1846 blev han ansat som residerende Kapellan ved Frue Kirke i Aalborg.

Overgangen fra Livet i Hovedstaden til Livet i en Provinsby var dengang adskilligt større end nu. Ensomme og isolerede, med sjelden og vanskelig Forbindelse med Omverdenen laa disse Smaabyer — Aalborg havde dengang kun 7000 Indbyggere — hen som Arnesteder for Kedsommelighed og stagnerende aandeligt Liv; mangan begavet Mand har efter Samtidens Vidnesbyrd følt sig som hensat i en Udørken, naar han maatte bosætte sig i en af dem. Deri er intet underligt; men en lille Smule komisk bliver det, naar naive Forfattere tro, at de Skildringer, som passede godt nok paa Provinsbyerne for et Par Menneskealdrer siden, ere overordentlig træffende og realistiske den Dag idag. Aalborg havde imidlertid i sin Embedsstand adskillige, som nok kunde yde Erstatning for Hovedstadens Liv. Der var saaledes den grundlærde Biskop Fogtmann,

tidligere Lektor i Sorø og derefter Professor ved Universitetet. Der var Stiftsprovst **Hald**, en Mand med meget betydelige Kundskaber, især i Kirkehistorie — han havde konkurreret til Pladsen som Professor i Kirkehistorie ved Universitetet — og derhos i Besiddelse af et ejendommeligt Lune. Som Medlem af Viborg Stænderforsamling havde han ofte vakt Opmærksomhed, stundom maaske endog lidt Forargelse, ved sin djærve, frisindede Tale. Der var den 30aarige Rektor ved Latinskolen, H. P. Tregder, en begejstret Kjender og Elsker af Oldtidens Literatur. Iblandt disse Mænd følte Schurmann sig ypperlig tilpas; mange andre Venner kom til, saa det unge Ægtepar — d. 28. April 1847 holdt han Bryllup — førte et livligt og fornøjeligt Hus i den gamle Stiftsstad. Endnu i sine sidste Dage mindedes han med Fornøjelse lærde Samtaler med Biskoppen; naar han var kommen hjem fra et Besøg i Bispegaarden, hændtes det ofte, at Biskoppens Karl kort efter indfandt sig med en lille Seddel med en ny Tydning af et eller andet lidt vanskeligt Sted i det græske Testamente, som Samtalen havde drejet sig om. Et godt Navn maa den unge Præst have vundet i Byen; det kan man se deraf, at han ved Valgene til den grundlovgivende Rigsforsamling blev valgt til Aalborgs Repræsentant i Forsamlingen.

Stærkt greben af Troen paa Fædrelandets og Frihedens Sag indtog han sit Sæde, og i denne Forsamling, som talte saa mange af de bedste Mænd, Danmark har ejet, kom han snart til at indtage en temmelig fremskudt Plads. Han blev saaledes valgt ind i det af 15 Medlemmer bestaaende Grundlovsudvalg; da et

Underudvalg paa 6 Medlemmer valgtes til at foretage Udkastets endelige Redaktion, var han en af disse. Det blev iøvrigt hans eneste Deltagelse i det parlamentariske Liv. Man ønskede senere flere Gange at vælge ham til Medlem af Landstinget; men han havde en bestemt Følelse af, at politisk Virksomhed var uforenelig med det Arbejde, der snart skulde blive hans egentlige Livsgjerning som Seminarieforsøger i Skaarup.

Seminariet her blev 1803 privat oprettet af Amtspræsident Wedel, en Mand med en utrolig Arbejdsevne og en glødende Begejstring for Folkeoplysning. Der er ofte blevet spottet over Kirken, som havde »lagt sin klamme Haand paa Skolen«, i fordømmelig Magtsyge bemægtiget sig Lærernes Uddannelse, naturligvis for at beherske og fordumme Folket. Den simple Sammenhæng er den, at i Aarhundredets Begyndelse var der en hel Række Præster, som saa, at der trængtes til Folkeoplysning, og som tog Arbejdet op uden Løn, blot af Kjærlighed til Sagen. En af dem var Wedel; paa egen Haand oprettede han Seminariet, Lokaler skaffede han i sin lille beskedne Præstegaard, Undervisningen besørgede han selv; der skal en ganske livlig Fantasi til for at finde noget brødefuldt og strafværdigt i en saadan Handlemaade. Først senere traadte Staten til, opførte den Seminariebygning, som endnu bruges, og lønnede Lærerne meget tarveligt. Da saaledes Amtspræsident Wedel blev gammel og træt og ønskede at opgive med Seminarieforsøger-Gjærningen, men forblive i sit Embede som Sognepræst, blev Seminariet overdraget til Holberg mod en aarlig Lønning af 400 Rdlr.

Efter Wedels Død blev han tillige Sognepræst i Skaarup. Han var en ganske livlig og virksom Mand, men noget urolig og stridbar. Da han tillige som Rigsdagsmand idelig maatte forsømme sit Embede, blev det ham af Ministeriet betydet, at man ønskede, at han skulde søge Befordring. Nu gjaldt det at finde en Eftermand, og Opmærksomheden blev henledet paa Schurmann. Kultusminister Madvig lod ham opfordre til at søge Embedet, saa at han, som han mange Aar senere skriver, »blev kaldet til Skaarup, ikke uden Foranledning af den daværende Regering, men i fuld Overensstemmelse med egen Lyst og Attraa«. Han tog med Iver fat paa sin nye Embedsgjerning, og den blev hans Liv og Lyst i 40 Aar. Han havde ogsaa alle Betingelser for at blive en ypperlig Seminarieforstander. Opgaven her var jo den: i Løbet af nogle Aar at uddanne unge Mænd, som i Regelen ikke mødte med stort andre Forkundskaber end dem, der kunde erhverves i en almindelig Landsbyskole, til Lærere i den kristne Folkeskole. Formaålet maatte blive: saa hurtigt og grundigt som muligt at lære dem det nødvendige i de forskjellige Lærefag og den Indsigt og Øvelse i at bruge disse Kundskaber til Børneopdragelse, uden hvilken al Kundskab dog var helt unyttig. Efter gammel Skik og Forholdets hele Natur maatte Religionslæren blive Seminariets vigtigste Fag og derfor ogsaa det, som Forstanderen var nærmest kaldet til at overtage. Schurmann, som i saa mange Aar havde været theologisk Manuduktør, besad ikke alene meget grundige og solide Kundskaber; men, hvad der var nok saa vigtigt, han havde en sjelden Evne til i ethvert

Spørgsmaal, som skulde behandles, at faa fat paa det centrale og afgjørende og lade alle Biting ligge. Det var særlig denne Klarhed i Tanke og Tale, som gjorde ham til en fortrinlig Vejleder; han kunde selv rede en Sag ud, saa enhver kunde forstaa den, og han forlangte af sine Elever klar og tydelig Besked. Den velbekjendte Tilbøjelighed til at svare i halve Sætninger, at komme med vrøvlede Omskrivninger istedenfor bestemte og tydelige Forklaringer o. s. v. blev han aldrig træt af at forfølge. En stor Støtte i sin Gjerning havde han i en ganske fortrinlig Hukommelse; han var saa vel bevandret i sin Bibel, at han øjeblikkelig kunde nævne hele Rækker af Skriftsteder, med Tilføjelse af Kapitel og Vers, hvor de fandtes, til at opklare det Spørgsmaal, som just behandlede. Sin Undervisning meddelte han frit, foredrog større Partier i Sammenhæng og gjen gennemgik det bagefter eksaminatorisk. Han havde engang udarbejdet sit Læresystem og dikteret Eleverne det; senere gik denne »Schurmanns Dogmatik« i Afskrifter fra Haand til Haand og benyttedes som Grundlag for Læsningen. Det er et grundigt, temmelig udførligt Arbejde, nøje knyttet til den hellige Skrift; det kunde været ønskeligt, om han havde bestemt sig til at udarbejde det saaledes, at det kunde været udkommet i Trykken; det vilde for mange af hans Elever have været ikke alene et kjært Minde fra Seminarietiden, men en værdifuld Hjælp ved deres senere Arbejde som Religionslærere. I de første Aar, saalænge Seminariet kun havde to Klasser, underviste han desuden i Historie; senere, da Heegaards vidtløftige Pædagogik blev indført, overtog han selv Undervisningen i

Sjæle- og Tænkelse. Hvad der gjorde Undervisningen særlig tiltalende for ham, var de mange friske Naturbegavelser, han kom til at arbejde med. Seminarierne rekrutteredes dengang væsentlig af begavede Lærer- og Gaardmandssønner. Ofte vare Forkundskaberne yderst tarvelige; men dette havde sine Lyssider; Evnerne vare friske og umiddelbare, der var ingen Overmættelse af aandeligt Arbejde, der var en Hunger og Tørst efter Kundskab og Indsigt, en Modtagelighed og Evne til at gjøre raske Fremskridt, som man kun sjelden træffer hos dem, hvis Aand har været Gjenstand for en regelmæssig Kultur allerede fra Barnaldersalderen. Den uheldigste Forandring, der nogensinde er bleven gjort paa dette Omraade, var vistnok den at sætte Skolelærereksamen i Forbindelse med Præliminæreksamen, saa at enhver, som havde underkastet sig denne, i 5 Aar kunde bruge adskillige af sine maaske ofte saa nemt erhvervede Karakterer til at slippe udenom en Del af Lærerprøven. Det synes jo mere og mere at gaa op for den almindelige Bevidsthed, at der er noget misligt ved den store Tilgang til Realskolerne med deres afsluttende Præliminæreksamen. Saa grumme mange af dem, der underkaste sig denne, tabe Lysten til at gaa ud i det praktiske Liv og hige efter at komme ind paa Bestillingsvejen; man vil til Jernbanen eller til Post- og Telegrafvæsenet, man vil skrive paa et Kontor, og endelig, naar det skulde glippe, var der jo givet en ligefrem Anvisning paa at blive Skolelærer. Der er ingen Tvivl om, at den urimelige Tilstrømning til Lærereksamen af stundom temmelig uheldige Elementer for en ikke ringe Del skyldes denne Bestem-

melse, som jo nu heldigvis er ophævet. Schurmann var altid imod den, og ligesaa meget imod den Plan, som en Tid næredes, om at forlange Præliminæreksamen af Enhver, som vilde optages paa et Seminarium. Han frygtede med Rette for, at man ved en saadan Bestemmelse vilde spærre Adgangen for mange af dem, som man havde haft mest Glæde af.

I sit Forhold ligeoverfor Eleverne var han temmelig alvorlig, undertiden streng; navnlig naar en af dem begyndte at vrøvle, kunde han fare op og tage meget skrappt fat og fik maaske stundom derved en Begynder til at gaa endnu mere fra Sans og Samling, end det ellers var sket. Der var overhovedet i hans hele Optræden en fuldt berettiget Overlegenhed, en lidt kølig Tilbageholdenhed, en vis Fornemhed, kunde man vel sige. Men det er vel ikke umuligt, at netop dette gav ham en Evne til at gjøre et ejendommeligt betagende Indtryk paa sine Elever, saa de endnu mange Aar efter kunde mindes og omtale ham med den dybeste Ærbødighed. Det i Ungdomsaarene at have følt sig staaende lige over for en udpræget Personlighed, som man kan se op til og beundre, maa jo regnes til det lykkelige i Livet. Den høje, ranke Mand med det ualmindelig smukke, kloge, aandfulde Ansigt, med de rige Kundskaber, den klare Tanke og Tale havde alle Betingelser for at gjøre Indtryk paa et ungt, modtageligt Sind. Trods al sin Evne til at øve Indflydelse paa Elevernes Aand og hele Tankeretning var der intet, som laa ham fjernere end at ønske eller prøve paa at dressere dem i en bestemt Skikkelse. Han var en meget frisindet Mand, med et aabent Blik for Individualitetens Ret og

den enkelte Personligheds Krav paa at blive respekteret. Han vilde helst overlade saa meget som muligt til Elevernes eget Valg og Frivillighed; det er vel ikke umuligt, at dette hans Frisind blev noget misbrugt, at Eleverne især i de senere Aar tog sig vel mange Friheder til at udeblive fra Timerne og forsømme deres Arbejde; men Fejlen laa da nok hos dem, som ikke forstod at bruge hans Frisind paa den rette Maade.

I de første 17 Aar af hans Embedstid afholdtes den afsluttende Eksamen ved Seminarierne. Staten havde saa at sige hele Læreruddannelsen i sin Haand, privat Uddannelse hørte til de meget sjeldne Undtagelser, og man lod da, som naturligt var ved en Prøve, der ingenlunde skulde være en blot og bar Kundskabsprøve, men fremfor alt en Modenheds- og Dygtighedsprøve, de Mænd, som kjendte Eleverne og havde vejledet dem, faa en afgjørende Indflydelse paa den endelige Bedømmelse. Schurmann berømmes af gamle Elever som en meget dygtig og meget retfærdig Eksaminator; han bukkede aldrig under for den Fristelse, som lurer paa Enhver, der eksaminerer Elever, han kjender iforvejen, at hjælpe den, man synes om, lidt nemt over Vanskelighederne, medens man, maaske uden selv ret at gjøre sig det klart, gjør Stillingen noget vanskeligere for den, man ikke rigtig synes om. Der gik dengang den Tradition blandt hans Elever, at det næsten kunde betale sig at være i Ugunst hos ham, saa tog han lempeligere fat end ellers, forat han ikke bag efter skulde bebrejde sig selv at have været for streng.

Disse Afgangseksaminer vare Festdage for ham —

vel nok noget mindre for Eleverne. Der samledes i Præstegaarden en Kreds af begavede, dygtige Mænd som Censorer. Schurmann var en fin og elskværdig Vært, hans Hustru havde en sjelden Evne til at sprede Hygge i sit Hjem. Censorerne selv vare oplagte til at betragte deres Arbejde som en fornøjelig Rekreation. Opholdet i den rummelige Præstegaard i den dejlige Egn som et forfriskende Feriebesøg. Der mødte Biskoppen, den lærde, milde og venlige Engelstoft. Hans Fryd var at drømme sig tilbage til Studenterdagene, idet han opslog sit Paulun i to grumme tarvelige Smaaaværelser paa Seminariet. Der kom Overskoledirektøren Monrad, senere With, Professor Holbech, Docent Fjord og Professor Berggreen og mange andre. Egnens Præster, Omegnens Herregaardsfolk gave Møde, hørte paa Eksamen og samledes til fornøjelig Samtale i den gjæstfrie Præstegaard, hvor Middagsbordet i den store Havesal ofte talte 30—40 Gjæster. Om Aftenen blev der undertiden givet en Koncert, 4-stemmig Sang af Seminariets Elever. Biskop Engelstoft, som skal have været omtrent saa umusikalsk, som et Menneske kan være, sad i forreste Række og glædede sig, hvorimod Professor Berggreen nok sommetider skar nogle slemme Ansigter, naar det kneb lidt med Harmonien. Det var lykkelige Dage for Schurmann, det var Kandidataarene i Hovedstaden og de lyse Ungdomsaar i Aalborg om igjen i fornyet Skikkelse.

Visse Friheds- og Lighedsteorier, Forestillinger om, at Staten burde overlade saa meget som muligt til den private Virksomhed, Lyst til at hjælpe paa de ved denne Tid fremdukkende Friseminarier førte til, at

der privat indbragtes et Lovforslag om at nedlægge nogle af Statsseminarierne og at berøve dem Retten til selv at afholde den afsluttende Prøve, der for Fremtiden skulde besørges af en Eksamenskommission. Schurmann saa klart det betænkelige ved den hele Forandring: at lade det eneste Værn for en forsvarlig Læreruddannelse være en Eksamen, hvor Tilfældigheder kunde faa en saa afgjørende Betydning, var yderst misligt. Hvor let vilde ikke den enkeltes ejendommelige Anlæg forurettes ved en Undervisning, der saa nemt kunde fristes til udelukkende at tage Hensyn til at opnaa et godt Resultat ved Eksamensbordet uden at bekymre sig om grundige Kundskaber og omhyggelig Uddannelse. Han skrev indtrængende og alvorlig imod Forslaget, men forgjæves. At han havde Ret i sin hele Betragtning, har Tiden vist. Læreruddannelsen har ikke vundet ved den Forandring, som dengang gjordes. Mere og mere almindeligt blev Løsenet: lad os slippe saa nemt og hurtigt gennem Eksamen som vel muligt; hvorfor spille 3 Aar paa noget, som kan klares paa mindre end et. En altfor lempelig Karakterberegning bidrog sit, indtil man endelig saa, at der maatte tages skarpe Forholdsregler imod et Onde, som truede med at blive meget alvorligt. Skærpede Eksamensbestemmelser og en energisk Gjennemførelse af disse førte til den Katastrophe, der i Skolens Historie har faaet Navnet »det store Mandefald«. Disse Begivenheder have vakt saa stærkt Røre og ere sikkert endnu i saa frisk Erindring, at de ikke her behøve nogen nærmere Omtale. Kun dette skal siges: hvad der ved Mandefaldet blev aabenbart for Enhver, som kunde og vilde se, var

noget, Schurman havde forudsagt over 20 Aar i Forvejen.

Foruden sin Undervisning havde Schurmann som Seminarieforstander adskillige praktiske Forhold at varetage, navnlig da at føre hele Anstaltens Regnskab. Han var overordentlig punktlig og nøjagtig, hans Regnskaber holdtes i den pynteligste Orden, og han satte en vis Stolthed i, at Revisoren, som var nøjeregnende til det yderste og paa det strengeste forfulgte den ringeste Fejl, om den end kun drejede sig om 5 Øre, engang havde sagt til ham: De er en af mine Yndlinge, med Deres Regnskaber er der aldrig noget ivejen. I Spørgsmaal, der vedrørte Seminarierne eller Skolevæsenet i Almindelighed, krævede Ministeriet ofte hans Betænkning, og han fandt en Fornøjelse i at tage et saadant Spørgsmaal op, belyse det fra alle Sider og tilsidst klart og fyndigt at sige sin Mening. Overhovedet var det ham en Nydelse at sidde ved sit Skrivebord og arbejde. Selv holdt han over Formerne, og krævede dem derfor ogsaa iagttagne af andre. Et stærkt Sammenstød med Kultusminister Fischer er ganske betegnende for den hele Maade, hvorpaa han tog sin Stilling. Til Skaarup Seminarium er henlagt en lille Skole, den saakaldte Organistskole, som oprindeligt er grundlagt ved et Legat, der bestemte Lærerens Løn til den efter Nutids Forhold temmelig beskedne Sum af 60 Rdl. om Aaret, samt Bolig i et Skolehus, til hvis Vedligeholdelse der henlagdes en Sum af 4 Rdl. aarlig. Da nu Huset forfaldt, og en Overretsdøm havde paalagt Staten, der havde overtaget Skolen og inddraget Legatet i Seminariets Kasse, at bekoste Skolens

Ombygning, rejste Folketinget en yderst haardnakket Modstand mod denne Bevilling. I samfulde 14 Aar, fra 1862 til 1875, var den et idelig tilbagevendende Stridsspørgsmaal; Ministeriet forlangte en passende Sum til Skolens Ombygning, Folketinget negtede Beløbet eller nedsatte det til det halve. Da Fischer i 1875 blev Kultusminister, besluttede han at bringe Spørgsmaalet ud af Verden og gav Ordre til at bygge, som man kunde for det bevilgede Beløb. En skjøn Dag indfandt en Murmester fra Svendborg sig hos Schurmann, meddelte, at han havde Ordre til at nedbryde den gamle Skole og bygge en ny. Da Schurmann aldeles ingen Meddelelse havde faaet fra Ministeriet om dette Byggeforetagende, vægrede han sig bestemt ved at tillade, at man begyndte paa Arbejdet. Murmesteren maatte drage af med uforrettet Sag. Kort efter indløb en yderst energisk Skrivelse fra Kultusministeren, som vel maatte indrømme, at her var sket en formel Forsømmelse, men bebrejdede Schurmann hans Optræden i de skarpeste Udtryk. Stilen i Skrivelsen var saa forskjellig fra den sædvanlige rolige, høflige ministerielle Form, at det næppe var tilfældigt, at ingen af Ministeriets Embedsmænd havde sat sit Navn under den; det var Ministeren, ikke Ministeriet, der anslog denne Tone. Schurmann lod sig dog ikke imponere, men svarede ganske roligt, at han maatte hævde, at han havde været ikke alene berettiget, men forpligtet til at handle, som han havde gjort, og at han agtede for Fremtiden, hvis lignende Tilfælde maatte indtræde, at handle ganske paa samme Maade. Historien meddeler intet om, hvad den myndige Minister syntes om dette

Svar paa Tiltale; men der indløb nu formel Ordre til at ombygge Skolen. Den blev saa bygget for det halve af, hvad den skulde og burde have kostet, og blev naturligvis derefter.

Med Embedet som Seminarieforstander var Embedet som Sognepræst i Skaarup forbundet. I Tidernes Løb har forskellige Kombinationer været forsøgt. Først var der en Sognepræst, der blev Seminarieforstander, idet han selv oprettede et Seminarium; saa udnævntes en Mand til Forstander med Udsigt til ved Vakance at blive ogsaa Sognepræst. Schurmann kaldtes til Sognepræst og Forstander med Forpligtelse til, naar det forlangtes, at fratræde det sidste Embede. Hans Eftermand udnævntes til Forstander med Forpligtelse til at bestyre Sognekaldet; der er snart ikke Mulighed for flere Kombinationer. Det ved Schurmanns Udnævnelse tagne Forbehold kom dog aldrig til Udførelse; i 40 Aar var han Sognepræst i Skaarup. Som Præst hørte han vel nærmest til den Mynsterske Retning; hans Prædikener vare klare, vel gjennemtænkte, omhyggelig udarbejdede Taler paa Evangeliets Grund. Han var ligesaa langt fjernet fra den platte Folkelighed som fra den støjende, buldrende Opvækkelsesprædiken. Beboerne hørte ham gjerne; der var altid Gang og Traad i hans Forkyndelse; man kunde forstaa og huske, hvad han sagde. Meget af Præstegjeringen maatte han naturligvis overlade til sine Kapellaner, til hvilke han altid stod i det smukkeste og venskabeligste Forhold. Derimod varetog han altid selv alt, hvad der hørte til Embedets Administration. Om han end ikke færdedes meget blandt Menigheden, lærte han dog efterhaanden

dens Medlemmer saaledes at kjende, at der ikke var ret mange, hvem han ikke kjendte personlig og vidste Besked om. I ældre Tider havde Præsten jo langt flere praktiske Forretninger end nu og kom derved langt mere i Berøring med Sognets Befolkning. Man kunde ventet, at han vilde betragte alle disse Spørgsmaal som Smaating, det laa under hans Værdighed at beskæftige sig med. Men intet mindre. Han havde meget af dette: jeg er et Menneske, intet Menneskeligt er mig fremmed, satte ligefrem en Ære i at kunne klare et praktisk Spørgsmaal saa godt som nogen. I samfulde 18 Aar var han saaledes Sogneraadets Formand. Det var ham som en Hvile efter alvorlige Studier at tage fat paa et Sogneregnskab og bringe det i Orden. Han kunde klare en Vejsag trods nogen, og det var ganske unyttigt at komme til ham med et af de ikke ualmindelige mellemkommunale Forsøg paa at vælte en Fattigforsørgelse over paa et andet Sogn. Han vidste alt for god Besked med alle Lovgivningens Enkeltheder til at skulle lade sig narre selv af det fiffigste Sogneraad. Kom en Mand til ham og skulde have et Laan af de mange Legatmidler, der her i Skaarup ere henlagte under Sognepræstens Bestyrelse, og mente, at nu maatte man vel have en Prokurator til at skrive en Obligation, svarede han, at det var ingen Nytte til, skrev den selv og sparede Manden for Udgiften. Et lille i flere Henseender ganske betegnende Træk kan maaske her finde Plads. Der blev Tale om at bygge en ny, tidssvarende Skole i Skaarup; Sagen forhandlede i et Sognemøde, og i sin Iver for dens Fremme lovede han, at hvis man vilde bygge en ny Skole,

vilde han betale 100 Rdl. dertil af sin egen Lomme. Forslaget gik igjennem; men nogle Beboere af en fjernere Del af Sognet vare blevne meget mistænksomme ved dette hans ædelmodige Tilbud; der maatte stikke noget under; en fornuftig Mand kunde ellers umulig bære sig saaledes ad. Altsaa rejste man den sejgeste Modstand mod Sagen paa alle dens Trin. Da den dog omsider var naaet saa vidt, at Licitation skulde afholdes, havde man faaet fat i en Slags Sagfører fra Svendborg, som skulde nedlægge Protest mod Forretningen. Han dikterede da ogsaa en hel Del — »noget forskrækkeligt Sludder«, sagde Schurmann — til Protokollen, og de, som havde forskrevet ham, tænkte vel, at her var en Nød, man ikke var belavet paa at knække. Men uden at betænke sig et Øjeblik rejste Schurmann sig og dikterede, vandrende op og ned ad Gulvet, saa hurtigt, som Skrивeren kunde skrive, sit Svar paa Protesten. »Sagføreren« havde ikke et Ord at indvende, og Fogeden »eragtede« naturligvis, at Forretningen skulde nyde Fremme. Den Historie satte ham i Respekt ogsaa hos dem, hvem anden Lærdom ikke imponerede; at Professoren ogsaa kunde være Prokurator, det havde man dog ikke tænkt sig.

»Mange Forhold bidrage til at gjøre ham Stillingen i Skaarup kjær«, skrev han for nogle Aar siden. Derfor kunde han heller aldrig faa Sind til at ombytte den med nogen anden. Ribe Bispestol blev ham tilbudt i 1867, men kunde ikke friste ham bort fra Skaarup. Et Par Gange var der Tale om at søge til et langt bedre lønnet Præstekald; men heller ikke det kunde han bestemme sig til, dertil havde han Gjærningen her for

kjær. Stor Anerkjendelse i sin Stilling har han ogsaa nydt; ikke blot den, at han efterhaanden blev udnævnt til Professor, Ridder og Dannebrogsmænd og ved Universitetets 400 Aars Jubilæum kreeret til Æresdoktor i Theologien; men ogsaa den, at han fra alle Sider nævnedes med Højagtelse og Ærbødighed som en Pryd for Skole og Kirke.

I sit Familieliv var Schurmann i mange Aar en meget lykkelig Mand, om end heller ikke han blev forskaanet for tunge Prøvelser og Sorger. Hans Hustru var en mild og kjærlig Kvinde, som saa op til sin højt begavede Husbond og gjorde alt for at hygge om ham. En Søn og en Datter vare fødte i Aalborg, to Døtre og en Søn kom til i Skaarup. Men kun de to ældste fik Forældrene Lov at beholde. En Datter døde, da hun var et Aar gammel; Sønnen, som skal have været en ualmindelig begavet og lovende Dreng, døde af Hjernebetændelse, da han var 8 Aar, og den et Par Aar ældre Søster fulgte ham i Graven Aaret efter. Hun var et af de underlig stille, alvorlige, tidlig udviklede Børn, om hvem Folketroen siger, at de blive ikke gamle, fordi de ere for gode for denne Verden. Det var tunge Tider for Forældrene. Men megen Lykke og Glæde blev dem ogsaa forundt baade i den gamle, lave lille Præstegaard, hvori han flyttede ind, og i den nye smukke og anselige, han selv fik bygget. Han var i det daglige Liv noget stille og indesluttet, lidt umeddelssom, saa at mange har fundet, at det ikke var let at komme ham personlig nær. Men han elskede sit Hjem. Hans Lyst var at sidde med sin Bog eller sine Aviser i Dagligstuen, glad ved at vide sine kjære om

sig. Der var en vis ridderlig Finhed over ham; han forstod saa godt at vise de smaa Venligheder og Opmærksomheder, som give Livet en Skjønhed og Rigdom, der er langt mere værd end Gaven i og for sig. Det var hans Fryd, naar han kunde berede Hustru og Børn en eller anden glædelig Overtaskelse. Han kunde, da Datteren blev gift og forlod sit Hjem, finde paa ved en festlig Lejlighed at sende Bud til hende og hendes Mand om at komme; ingen anede noget, Kusken fik blot Ordre til at kjøre til Banegaarden — »der kom nok nogen og stod i Vognen«. — Moderens Glæde og Overtaskelse, da hun gik ud for at tage imod de fremmede Gjæster og saa sin egen Datter og Svigersøn, kan Enhver tænke sig. Kom der Damer i Besøg, kunde han selv gaa ud i Haven, samle en smagfuld Buket og overrække den; den fine, smukke Maade, hvorpaa den lille Opmærksomhed vistest, vandt ham mange Hjerter. I et Selskab var han ypperlig baade som Gjæst og Vært; han forstod at lede en Samtale uden at dominere, og altid vidste han at dreje den ind paa et eller andet Emne, som kunde interessere og skjænke aandeligt Udbytte. Han kunde fortælle en Anekdote, en morsom lille Historie trods Nogen. »Jeg kan en Historie, med hvilken jeg har gjort stor Lykke i mange Kredse«, fortalte han med sit ejendommelige skælmske Blik. Det var en meget ung Herregaardsfrøken, som havde studeret en af Ingemanns Romaner og været stærkt grebet af det Spørgsmaal, om Drost Peder og skjøn Inge fik hinanden. Saa en Morgen ved Thebordet sagde hun til sin Moder: jeg drømte inat, at jeg mødte Drost Peder og Frøken Inge; saa

gik han hen til mig og sagde: maa jeg præsentere Frøken Inge for Dem, nu er vi bleven forlovede. Jeg nejede for ham og sagde: jeg ved det nok, for jeg har kigget bag i Bogen. — Fortrolige Venner mindes med særlig Glæde og Taknemmelighed Samtaler med ham i hans Studerekammer; der kom hans rige Kundskaber, hans klare Tanker, hans livlige, men altid harmfri Lune rigtig til deres Ret. Underligt nok skulde netop de samme Forhold, som havde gjort hans Forældres sidste Aar saa trange og kastet mørke Skygger over hans egen Ungdom, ogsaa knuse hans Familielykke. Hans Datter blev gift med en Landmand, hans Søn blev Landmand. Begge købte deres Ejendomme i de gode, opadgaaende Tider, begge fik at føle, hvad det vil sige, at alle Priser gaa nedad og alle Beregninger kuldcastes. I adskillige Aar stred Schurmann tappert for at hjælpe dem over de trange Tider i Haab om, at det dog skulde dages, men forgæves. Dertil kom, at en uhelbredelig Brystsyge angreb hans Svingersøn; Gaarden brændte; der var intet andet at gjøre end at sælge Ejendommen med stort Tab og tye tilbage til Præstegaarden. Snart efter ruinerede en ulykkelig Kautionsforpligtelse hans Søn. Men Smertens Bæger var endnu ikke fuldt. Kort Tid efter blev hans trofaste, gamle Hustru syg og døde efter faa Dages Sygeleje. Det var usigelig svære Tider for den gamle Mand. Et Lyspunkt, et eneste, var der: hans Datter, som snart efter blev Enke, kunde blive hos ham i Præstegaarden med sine Børn og pleje ham paa hans gamle Dage. Selv havde han altid kunnet glæde sig ved et ypperligt Helbred, i Grunden aldrig vidst, hvad det var at være syg. I de

sidste Par Aar blev det anderledes: Stærke og hyppige Smerter begyndte at tyde paa en tærende Sygdom. Trolig holdt han dog ud paa sit kjære Seminarium, Arbejdet der kunde ligesom dulme Smerter og Sorger. Han havde sikkert haabet at faa Lov at dø midt i sin Gjærning. For ham, som altid havde været saa virksom og hvis Aandsevner endnu vare ungdomsfriske, stod Tanken om Alderdoms Dage uden Arbejde som en Gru. Nødig vilde han forlade det Hjem, hvor han havde levet saa mange lykkelige Aar, inderlig gjerne vilde han vedblive at støtte sine Børn. Men Svagheden blev for stor; i Foraaret 1891 maatte han med tungt Hjerte bestemme sig til at søge sin Afsked.

Endnu en Glædes og Højtidsdag kom han dog til at opleve. 25. Marts 1891 kunde han fejre sit 40 Aars Jubilæum i Skaarup. Fra alle Sider blev der gjort alt for at hædre ham. Af Kongen blev han benaadet med Kommandørkorset; Seminariets Direktion mødte, og baade Stiftamtmanden og Biskoppen tolkede i de varmeste Udtryk deres Anerkjendelse af hans lange trofaste Arbejde. Fra gamle Elever overrakte ham en større Sum, over hvis Anvendelse man bad ham træffe Bestemmelse. Dybt bevæget takkede han, idet han mindede om Psalmens Ord: Dag er ej saa travl og lang, Aftenstund jo kommer, og forudsagde, at hans Aftenstund snart vilde komme. Den sidste August holdt han sin Afskedsprædiken. Kirken, hvor han saa længe havde virket, var fuld til sidste Plads. Med bevæget Hjerte takkede han Gud for al hans Naade i de svundne Aar, vidnede, at han havde søgt Visdom, men forgæves; kun i den enfoldige Tro paa Gud Fader,

Søn og Helligaand havde han fundet Hvile. Han takkede Menigheden for godt Samliv i de mange svundne Aar og gav sig selv et Vidnesbyrd, som Ingen i Skaarup har modsagt: jeg har villet Alle vel og Ingen ilde. Dagen efter samledes han for sidste Gang med en Kreds af gamle Elever og Venner i Anledning af, at hans ældste Medarbejder og trofaste Ven, Seminarielærer Trahn fejrede sit Halvhundred Aars Jubilæum. Det blev sidste Gang; hans Virksomhed var afsluttet, hans lange, travle Arbejdstid til Ende.

For Enhver, som kjendte ham, maatte uvilkaarlig det Spørgsmaal rejse sig: hvorledes vil han udholde Uvirksomheden, vil han ikke snart synke sammen, naar hans Arbejde ikke længer holder ham oppe. Den første Maanedstid gik det saa nogenlunde. Der var ved Afleveringen af det omfangsrige Embede saa meget at give Oplysning om, saa mange Forhold at sætte sin Efterfølger ind i, at der blev Arbejde nok. Han nøjedes ikke med at give en mundtlig Besked; vel vidende, hvor let alle disse Enkeltheder glemmes igjen, skrev han dem omhyggelig op, saa hver Tvivl maatte forsvinde. Men allerede i Oktober var det kjendeligt, at der var noget alvorligt i Vejen med hans Helbred; han følte sig saa svag og afkræftet, tabte Lysten til at staa op, der var jo intet at staa op efter længer. Han blev mere og mere mild og stille. De, som talte med ham i den sidste Tid, maatte faa Indtryk af en meget mild og kjærlig gammel Mand, hvis Tid nu snart var omme. Det var, som om det dybeste og bedste i hans Hjerte mere og mere kom frem for Dagens Lys. Hans aller- sidste Arbejde var viet Seminariet og dets fattige Elever,

dem, han havde skjænket saa mangen Tanke i de svundne Aar. Han skrev med rystende, skjælvende Haand Fundatsen til det Legat, hans Venner og Elever havde samlet til hans Jubilæum og ønsket knyttet til Skaarup Seminarium og hans Navn. Han var saa træt, at han maatte hvile sig længe mellem hver Linie, han skrev. Omsider blev han færdig og lagde sig til Hvile; men nu var det let at se, at han stundede mod den sidste store Hvile. Anden Dagen efter, den 10de December, døde han mildt og stille. Faa Timer efter var det forpinte Udtryk veget bort fra hans Ansigt; smuk, som han havde været i Livet, laa han i sin Kiste.

Hans Jordefærd bestemtes til den 18de December. Vejret, som de foregaaende Dage havde været stormfuldt og uroligt, slog om. En let Frost med stille Vejr og overtrukken skyet Himmel, hvorfra enkelte Snefog dalede ned, gav en ejendommelig, alvorlig, festlig Stemning over Egnen. I Præstegaarden samledes ved Tolvtiden et meget talrigt Følge, ikke alene Sognets Beboere, men Venner og gamle Elever langvejsfra. I den store Havesal, hvor han havde havt saa mange glade, lykkelige Timer, hvor saa mangen munter, aandfuld Samtale var ført i de svundne Aar, men hvor ogsaa hans Børns og hans elskede Hustrus Kister havde staaet, stod nu den gamle Professors Baare. Paa Laaget laa Pudren med hans Ordener, en pragtfuld Sølvkrans fra Sognets Beboere, Palmekranse fra Seminariets og Skolernes Lærere, og fra Seminariets Elever, et Blomsterflor fra Venner nær og fjern, som var man midt i Sommerens Dage. Saa mange, som kunde rummes. samledes i Salen. Efter at Psalmen:

»Her vil ties, her vil bies« var afsungen, talte Pastor Petersen fra Avnslev — i 12 Aar hans Kapellan, i en Menneskealder Husets trofaste Ven — saaledes:

Dagen er omme,
Natten har kaldet,
Staven er faldet,
Støv sunket ned.

Saaledes er det sket her. Hans Livsdag er nu rundet tilende, Staven er falden ud af hans Haand, og hans Støv skulle vi nu om en liden Stund bringe ud til det stille Hvilested ved Hustruens og de forudgangne Kjæres Side. Natten har kaldet, Døden er kommen, denne fremmede Gjæst, for hvilken vi lønlig bæve, — den er jo ogsaa Syndens Sold, — den kommer med Sorg og Smerte i sit Følge, den bringer Kjærlighedens Savn til Hjemmet og til Hjerterne og river sønder saa mangt et Kjærlighedens og Hengivenhedens Baand. Og saaledes ogsaa her; vel er den ikke kommen overraskende for os, vel havde Herren beredet baade hans Kjære og os andre derpaa, vel vidste vi, at Dagen hældede, og at det lakkede mod Aften; men dog, da Budskabet kom, at nu var hans Dag her omme, nu var Staven falden ud af hans Haand, nu var hans Støv sunket ned, vi følte det dog som det vemodigt smertelige Bud. Og smerteligt og vemodigt er det at staae her i denne Stund og skulle sige ham det sidste Farvel her i hans Hjem, at vide, at vi aldrig mere skulle møde denne høje, ranke Skikkelse med det ædle Hoved, med den klare Pande, det faste Blik under de hvide Haar, aldrig mere høre hans venlige Røst og faa hans milde Blik, som naar vi hidtil traadte ind ad hans

Dør. Vemodigt er det og svært at blive fortrolig med den Tanke, naar man som jeg i over 30 Aar har været knyttet fast og inderligt til dette Hjem og til ham, dets ædle Husbond; men netop derfor er jeg taknemmelig for, at det Hverv er betroet mig at bringe ham Hjemmets, hans Kjæres og Venners sidste Farvel og Tak paa dette Sted.

I over 40 Aar har han været knyttet til denne Plet som sit kjære Hjem; herfra har han Dag efter Dag vandret over til den ham saa kjære Gjærning overfor de Unge, og herfra vendte han sine Fjed paa Herrens Dag over til hans Kirkehus; ikke skal jeg dvæle ved denne hans dobbelte Livsgjærning i Kirke og Skole, og hvad han har udrettet i den — derom ville andre og mere berettigede bære Vidnesbyrd — men kun fæste Blikket paa dette hans Hjem og paa hans Liv her med Hustru og Børn og Vennerne, han samlede om sig. Og da vil jeg sige: hvor fyldte han ikke i dette Hjem! Det var ham, der ikke blot holdt Hjemmets Ror i sin Haand, der gav det dets hele Retning og paatrykte det sit Præg med sin overlegne Personlighed, med sin stille, tit tavse Alvor, med sin klare, skarpe Tanke, med sin rolige Værdighed; men det var ham, der følgende sin Skjønhedssans smykkede Hjemmet, ham, der, trofast støttet af sin Hustru, gjorde det til det gjæstfrie Hjem, hvor vi følte os saa vel, følte, at vi bleve modtagne med Glæde og Kjærlighed; om hans Tid end var nok saa optagen, om hans Tanker end vare nok saa sysselsatte med alvorlige og vægtige Spørgsmaal, han lod os aldrig mærke det, altid havde han dog Tid for os, altid aabnede han sin Dør for os

med glad Blik og mildt Ord. Og naar vi sad derinde i Dagligstuens hyggelige Kreds, hvor forstod han ikke med Vid og Lune at føre en Samtale, hvor formaaede han ikke, selv naar Talen faldt om ubetydelige Ting, at føre den ind i et Spor, hvor han ved sin rige Kundskabsfylde og sin skarpe Hukommelse gav os værdifuldt Udbytte deraf, hvor vidste han at belyse en Sag med livfulde Træk, hentede fra hans store Belæsthed eller fra egne Oplevelser og fremstillede med forunderlig klar Opfattelse; og hvor kunde han med Finhed og Omsigtfuldhed vise os disse smaa Opmærksomheder, der gjorde det at være sammen med ham saa lyst og hyggeligt. Og naar jeg nu tænker tilbage paa Dagene fra fordem og de svundne Aar, saa træde ogsaa frem for mig de mange Timer, jeg har tilbragt med ham i Studerekammerets Stilhed; jeg ser ham snart siddende tilbage-lænet i Stolen med Haanden hvilende paa den høje Pande, snart staaende ved Vinduet, syslende med sine Blomster, roligt, klart, i sit formsmukke Sprog fremstille sine Tanker, sin Opfattelse af, hvad der var oppe i Tiden, eller hvad vor fælles Gjerning i Kirke og Skole kaldte os til at drøfte med hinanden, og altid maatte man, enten man saa var enig med ham eller ej, skatte den logiske, klare, tankevægtige Udvikling, han gav, og altid vandt man at se Sagen klart belyst fra den Side, fra hvilken han saae den. Ja, mange lyse og kjære Minder har han givet os, der turde regne os til hans Venner, i Eje, meget skyldte vi ham Tak for, men hvor meget Mere have I, hans Børn og Børnebørn, at sige ham Tak for! I vide det, I have følt det dybere med hvert Aar, der gik, I have faaet Kjærlighedens

Forstaaelse klarere og klarere af ham, hvor trofast og kjærlig en Husbond og Fader han var. Jeg ved det vel, at for dem, der kun kjendte ham flygtigt, kun en enkelt Gang saae ham i hans Nærmestes Kreds, kunde det, navnlig i tidligere Aar, synes, som var der noget mindre Varmt, noget Tillukket over ham i Hjemmet; men, lærte man ham at kjende, fik man snart Øje for, at, om det end ikke laa for ham at lade sit Hjertes Følelser træde synligt frem — han var i alle Forhold den rolige, beherskede Personlighed — saa var det dog et varmt Hjerte, der bankede i hans Bryst, overfor Hustru og Børn, saa viede han dog i Stilhed Eder saa mange kjærlige Tanker, omfattede Eder med en trofast Kjærlighed, som gav sig Vidnesbyrd paa saa mange andre Maader. Og klarest traadte dette frem, da Sorgens og Smertens Dage kom, da Gud kaldte de to elskede Børn hjem til sig; hvor blødte hans Hjerte! Jeg ser ham staa ved Vinduet og trykke Panden mod den kolde Rude, se opad med stille Smerte i sit Aasyn og sukke saa dybt — Faderhertet blødte. Og jeg ser ham, da han maatte lukke sin Hustrus Øjne, hun, som havde elsket ham saa inderligt og hele sit Liv set op til ham, hvor bøjedes den stærke Mand under Slaget, hvor maatte han samle al sin Kraft for ej at segne derunder; hvor dybt har han ikke savnet hende. Og I, Børn og Børnebørn, hvor vare I ham kjære og dyrebare, hvor mange kjærlige Tanker har han ikke viet Eder, hvor laa Eders Lykke ham paa Sinde, hvor opoffrende en Fader var han ikke overfor Eder! Som det var hans Glæde i de lykkelige Aar at gjøre det godt for Eder, at glæde Eder og at dele sin Glæde

med Eder — mindes I hans mange smaa, kjærlige Overraskelser for Eder, mindes I, hvor ofte I maatte udbrøde: ogsaa det har Fader tænkt paa! — saaledes var det hans trofaste, omsorgsfulde Stræben i de trange Tider at være Alt for Eder, hvad han formaaede; Eders Bekymringer, Eders Sorger vare hans; hvor opofrende, hvor selvovertindende, hvor utrættelig søgte han at mildne de trange Tider for Eder, ja, I vare aarle og silde i hans Hjerter og hans Tanker.

Derfor véd jeg, at der i denne Stund lyder en varm, dybt bevæget, inderlig Tak til ham i Eders Hjerter. Lad mig da bringe ham den i Eders Navn: en inderlig Tak for Alt, hvad Du har været for dem, for Alt, hvad Du gav dem, for Alt, hvad Du har baaret for dem og med dem i din trofaste Kjærlighed. Men ikke ville vi glemme, at al god Gave og al fuldkommen Gave er heroven fra og kommer ned fra Lysenes Fader, derfor bringer jeg i denne Stund Gud Fader Eders Tak for, at han gav Eder en saadan Fader paa Jorden, Eders Tak for, hvad Gud har givet Eder i ham, i Eders Moder og i dette saa mange Aar lykkelige Hjem. Og dertil maa jeg bringe vor Tak, Takken fra hans mange Venner, ogsaa fra mig og mine, hvis faderlige Ven han har været baade i Glædens og i Sorgens Dage; i Tak og Velsignelse skal hans Minde være!

Saa opløfte vi vore Hjerter til dig, Du trofaste, himmelske Fader, hos hvem der ikke er Forandring eller Skygge af Omskiftelse; din Kjærlighed affalder aldrig. Vi bede, lys dit Ansigt over dem, der høre til dette Hjem, over hvem Sorgens Skygger nu ere faldne,

og hvis Fremtid synes saa trang, løft dit Aasyn paa dem og velsign dem. Du, som mildner Luften for de klippede Lam, gjør ogsaa deres Fremtid mild og blid, styrk og velsign dem at stride deres Strid i Jesu Navn!

Og saa Farvel for sidste Gang her i dit Hjem! Gud glæde din Sjæl i sit Himmerig for Jesu Skyld, nu da

Dagen er omme,
Natten har kaldet,
Staven er faldet,
Støv sunket ned!

Amen i Jesu Navn!

Derefter talte Pastor Wegener fra Viby, Søn af Vennen fra de unge Dage.

Der er et Guds Ord hos Profeten Esaias, som lyder saaledes: »Ja, indtil Eders Alderdom skal jeg være den samme og bære Eder indtil Eders graa Haar; jeg har gjort det, og skal fremdeles holde Eder oppe, og jeg vil bære Eder og lade Eder undkomme«, og naar jeg nu nævner dette Ord i denne Stund, da vi ere samlede her for at sige et Hjemmets Farvel til den kjære, dyrebare Bortgangne, om hvis Kiste vi her staa i Kreds, saa er det, fordi det forekommer mig, at dette Ord baade giver os et saa godt Billede af, er et saa godt Udtryk for Guds Naade imod dette Hjem, som har været et velsignet Hjem — ja det ville Alle sige, som have kjendt det — og er et saa godt Udtryk for Guds Naade imod den Mand, som bar dette Hjem — thi det var jo dog ham, som særligt bar det — men som nu er gaaet bort — og endelig da ogsaa, fordi

dette Ord i sig gjemmer den rige og gode Trøst, som er beredt hos Herren for dem, for hvem dette Hjem Døre nu lukke sig og som hidtil her have havt et fast Punkt i deres Liv; jeg tænker paa dem, som ere udgaaede fra dette Hjem og atter bestandigt have kunnet vende tilbage hertil og vidst, at her var et Sted, hvor »Døren ej var lukket og Lyset ikke slukket og Dugen altid bredt«; jeg tænker paa os Alle, som have faaet dette Hjem kjært og takke Herren, fordi vi lærte det at kjende.

»Ja indtil Eders Alderdom skal jeg være den samme og bære Eder indtil Eders graa Haar« — siger Herren; — ja det var jo den Velsignelse, som fik Lov at hvile over dette gamle Hjem: Herren lod det staa indtil Alderdom og graa Haar for dem, som Han havde skjænket det. Og visselig er det en Velsignelse med et saadant gammelt Hjem. Strengt er det, naar et Hjem skal opløses i de unge Aar; der er jo nok som ogsaa her idag kan lede vore Tanker i den Retning; men over dette Hjem holdt Herren i Naade sin Haand. De, som ere kjendte lidt nærmere med Forhold og Forbindelser i den Slægt, som har kunnet holde til her igjennem de mange Aar, ville vide, hvorledes Hjemmet her har været et Led i en hel Række af velsignede gamle Hjem. Ikke skal jeg nævne dem; de, som have kjendt dem, ville sande mine Ord: de vare velsignede Hjem; og for dem, som ikke have kjendt dem, vilde mine Ord dog kun fattigt være i Stand til at nævne al den Velsignelse, som er udgaaet fra dem, eller at ud-sige, hvor kjære og elskede de have været for dem, som vare knyttede til dem. Herren holdt sin Haand i

Naade over dette Hjem. Ja det fik ogsaa sine Sorger og maatte udholde stærke Stød; men det stod; thi det var bygget paa den gode Grund. »Herren var den samme; — han bar det; — han holdt det oppe«.

Men naar dette Hjem blev til hvad det blev, saa kunne vi vel sige, at det var fremfor Alt, fordi Herren havde knyttet det sammen med den Mand, som nu er gaaet bort. Ja, naar Talen skal være om, hvad der gav dette Hjem sit Præg, saa glemmer jeg jo visselig ikke den kjære, stille og milde Kvinde, som stod ved hans Side igjennem de mange Aar; ej heller glemmer jeg den gamle Bedstemoder — ej heller Børnene, som saa tidligt bleve kaldte bort — ej heller Eder kjære To, som nu staa ene tilbage og føle som ingen Andre, hvad dette kjære, gamle Hjem har været for Eder; — men alligevel Hovedpræget, ja det ville Alle sige, det fik dog dette Hjem af ham, som Herren nu har kaldt bort. Og det er jo ikke underligt, at det var saaledes; thi et eget Præg, et eget Mærke havde Herren dog givet denne Mand, hvorved han i saa overmaade Meget, trods det, at han som Andre havde sine Skrøbeligheder, dog kunde siges at være »et Hoved højere end alt Folket«. Saa var det jo da ej underligt, at det var ham, som gav Hjemmet her dets ejendommelige Præg. Og hvori bestod da det, hvormed Herren havde særtegnet denne Mand? Ja hvor nær lader det sig ikke knytte sammen med hint Profetens Ord: »indtil Eders Alderdom skal jeg være den samme og bære Eder indtil Eders graa Haar« — siger Herren! Ja vi ved det jo: Herren er altid den samme — det er vor Tro og det er vor Trøst; men ej se vi dette aabenbaret

altid paa samme Vis eller trædende lige stærkt frem for vort Blik. Men med stærke og lyse Træk tegnes for vort Syn Billedet af den Herre, som altid er den samme, dér, hvor Han kommer med Aandens store og rige Gaver til en Menneskesjæl og hvor disse Gaver modtages med Tak og bruges med Troskab, med Alvor og Ærlighed. Store og rige vare de Aandens Gaver, hvormed Herren havde benaadet den Afdøde, og med Troskab bleve de brugte af ham i hans lange og virksomme Liv. Det var Naaden, som blev den kjære Bortgangnø til Del: »indtil hans Alderdom var Herren imod ham den samme og bar ham indtil hans graa Haar«; det var det, som gav hans Liv dets Præg. Og derfor var han selv den samme indtil Alderdommen og de graa Haar. Det er det Billede som vi af ham have tilbage. Det var det, som tegnede sig i hans stærke, mandige, værdige og skjønne Skikkelse og prægede hans Personlighed, paa hvilken det Ord »Harmoni« kan finde en ganske særlig Anvendelse. Ja en mere harmonisk Personlighed, som den aabenbarede sig i hans beherskede, afdæmpede Væsen, i hans velformede Tale, naar han fremførte sin Mening, det være om alvorlige Spørgsmaal eller i lunefuld Skjemt, ville vel faa have kjendt. Han var den samme indtil Alderdommen og de graa Haar. Ja for os kunde det maaske synes undertiden, at der var noget Utilgjængeligt over hans Væsen. Dog tror jeg, vi komme Sandheden nærmere, naar vi ville se dette som Udtryk for hans sammensluttede, faste, sikke Personlighed. Det var jo dog saa, at der hos ham var en forunderlig Aandsbevægelighed, en Forstaaelse af sin Tid, en Følgen

med, en Opladthed for Tidens Problemer og sig bestandigt ændrende Tankegang, som gjorde, at han altid var paa Højde med sin Tid. Det var vel derfor, at han kunde være til saa stor Velsignelse for de Unge paa Seminariet, som han var det igjennem de mange Aar. Ja derom vil der vel blive talt af Andre, og ikke skal jeg komme ind derpaa, saa meget mindre som det er noget Andet, som i denne Stund ligger mig paa Sinde at føre frem nu, da vi paa dette Sted skulle sige et sidste Farvel til den kjære Afdøde. Ja hvad der ligger mig paa Hjertet er at tale om, hvad han var for sine Egne, for sin Slægt. Og lad mig saa her igjen sige: han var den samme indtil Alderdommen og de graa Haar. Han var trofast imod sine Egne, trofast imod sin Slægt. Ja, ikke sandt, det ville I sige I to, som nu staa her ene tilbage med Sorg og Savn i Eders Hjerte. Han var trofast imod Eder i Vel og Ve; han bar Eder paa sit Hjerte; han vidste altid at finde en Udvej, naar I vare i Nød og trængte. Han var trofast imod hele sin Slægt. Jeg tænker paa mit eget Barn-domshjem, jeg tænker paa mine Forældres Barndomshjem, jeg tænker paa de mange gamle Hjem, hvor han var en kjær, en trofast Ven. Jeg tænker paa Alt, hvad han ved sin rige, sin aandfulde, lyse, stærke Personlighed har været for os Alle; jeg tænker paa, hvad han var for de Gamle, naar han forstod at drage frem alle de gamle fælles Minder — et Omraade, hvor han havde faaet en forunderlig Erindringens Gave, som lod ham gemme i et trofast Hjerte alle de mange gamle, kjendte Træk; ja tidt var det i sig smaa og ubetydelige Træk, men dog af dem, som, naar de drages frem i de Kjæres

Kreds, — saa bevæges Hjertet, saa lyser Øjet, saa lægger der sig en Følelse af Varme, af Tryghed, af Hjemmets Fred over den forsamlede Kreds; — — jeg tænker paa, hvad han var for de Unge i sin Slægt, naar han med Ungdomsfriskhed, med et glad og fornøjet Sind kunde gaa ind paa deres Tanker, deres Tale, deres Hjertes Rørelser og vi kunde være visse paa hos ham at træffe al Ungdommens Forstaaelse. Ja vi begyndte vel med at se paa ham med Frygt; men Frygten blev til kjærlig Ærbødighed og til Tro og Tillidsfuldhed. Han var trofast imod sin Slægt. Jeg mindes ham Aar tilbage. Han havde jordet sin næreste og kjæreste Barndomsven, og, da han i en Afskedens Stund skiftede Ord med de Efterladte, sagde han: »ja jeg vil sige til Eder med Apostelen »jeg har Eder i Hjertet«*) — og det var ej tomme Ord; vi følte det, vi erfarede det saa ofte, at den Kjærlighed, han havde havt til sin gamle Barndomsven, den omfattede nu os, og den blev ved dermed indtil det Sidste — indtil Alderdommen og de graa Haar! — Ja, hvad jeg her har ført frem, er jo en Side af hans Væsen, som ej var saa aabenbar for de Mange i den videre Kreds; men kjendt og skattet var den af os, som have staaet ham nær. Den var en Del af den rige Aandskraft, som boede i ham, — den Aandskraft, der — lad mig føje det til endnu, ukjendt som det maaske er for saa Mange — kunde fylde hans Sjæl med saa rig poetisk Længsel, ja med digteriske Syner, der have givet sig mangt et fint og skjønt formet Udtryk, der bliver gjemt

*) Phil. 1.7.

og opbevaret i hans Næres Kreds — den Aandskraft, som frem for Alt fyldte hans Sjæl med Evighedens Længsel og drog den »med Magt imod det Høje«. Nu har Herren ladet ham »undkomme«, som det hedder hos Profeten, og vi ville vel sige, ladet ham undkomme i en for Menneskers Øjne lykkelig Stund, trods det dybe Savn. hans Bortgang efterlader. Herren stille nu hans Længsel og være hans Sjæl naadig! Han lade ham høre Ordet: »Du gode og tro Tjener! Du haver været tro over det Lidet, jeg vil sætte Dig over Meget: gak ind til din Herres Glæde!*)».

Og saa lad mig endnu henvende de samme Ord til Eder, som ere ladte tilbage og for hvem dette Hjem nu lukker sig: »Ja, indtil Eders Alderdom skal jeg være den samme og bære Eder indtil Eders graa Haar; jeg har gjort det og skal fremdeles holde Eder oppe og lade Eder undkomme«. Begge ere I haardt prøvede i Livets Skole; nu er der igjen kommet en Prøvelsens Stund for Eder. Men det vil jeg tro, at Eders Hjerter er dog fuldt af Tak for, hvad Herren gav Eder her i dette Hjem og for, at han lod Eder beholde det saa længe. Det er Ham, som lukker op og Ham, som lukker i! Saa lad det være Eders Trøst: jeg har gjort det, siger Herren, og skal fremdeles holde Eder oppe og lade Eder undkomme!

Ja Fred, Guds Fred, med ham, som hviler her! Gud glæde hans Sjæl! Fred, Guds Fred, med Eder, som ere ladte tilbage og som nu skulle finde Eders faste Plads et andet Sted, Han »styre Eders Fødder

*) Math. 25,21.

paa Fredens Vej!*) Fred, Guds Fred over dette Hjem og over den Mand, som nu fra dette Sted skal tage Arbejdet op efter den kjære Bortgangne! Fred, Guds Fred være med os Alle for Jesu Skyld og i Jesu Navn!
Amen!

Endnu en Psalme blev sunget, og Seminariets Elever bare Kisten gennem Præstegaardshaven ind forbi Seminariet, den Vej, han saa trolig havde vandret hver Dag i 40 Aar. Foran Indgangsdøren blev Kisten stillet, medens alle Eleverne med blottede Hoveder afsang den gamle Pilgrimspsalme, han havde elsket saa højt, Dejlig er Jorden. Gribende og højtideligt lød Sangen af de kraftige, unge Stemmer ud i den stille Vinterdag. Gjennem en smuk Æresport, Eleverne havde rejst, bares Kisten op til Kirken, hvor den modtoges af Sognets Beboere. Den lille venlige Kirke, han havde elsket saa højt, var ved Seminariets Foranstaltning, under Ledelse af hans mangeaarige Medarbejder, Cand. theol. Friis, udmærket smukt pyntet med Guirlander af Gran og grønne Planter, straalende oplyst og fuld til Trængsel. Efterat 2 Vers af Salmen: Som Markens Blomst henvisner fage vare afsungne talte Provst Berggreen, Medlem af Seminariets Direktion, saaledes:

»Den sidste Hilsen har en egen Klang«, en Klang af Savn og Smerte, men ogsaa, naar den kan bringes i Jesu Navn, en Klang af Tak og Gjensynshaabets Glæde. Dybest og smerteligst vil Savnet føles af dem,

*) Luc. 1,79.

der stode den Afdøde nærmest; fyldigst og inderligt ville deres Hjerter bringe Gud Tak for, hvad der var givet dem i ham; men gamle Professor Schurmanns Bortgang vil visselig mangansteds i den danske Skole og Menighed føles som et Tab, og hans velsignelsesrige Virksomhed vil mindes med Tak af saare Mange, dels fordi de selv have nydt godt af hans Vejledning og aandelige Paavirkning, dels fordi det vil erkjendes, at ikke faa af Landets dygtige og nidkjære Lærere, hvis Arbejde har været og er til Velsignelse for saa mangt et Hjem, ere udgaaede fra Skaarup Seminarium. Naar da ogsaa jeg har ønsket at sige et Par Ord ved den gamle Hædersmands Kiste, da er det ikke blot for at udtale min personlige Højagtelse for ham og hans Gjerning og dertil knytte en venlig sidste Hilsen fra den samlede Kreds af Præster og Lærere i dette Provsti, men tillige for at bringe en sidste Hilsen og Tak fra Kirkens og Skolens øverste Tilsynsmand i dette Stift, der beklager ikke selv paa Grund af Sygdom at kunne være tilstede. Naadigt forundte Gud den Afdøde, kort før han fratraadte sin Gjerning her, den Glæde at modtage gennem Seminariedirektionens Formand sin Konges fornyede Anerkjendelse af den Trofasthed, hvormed han vedblivende havde røgtet sin betydningsfulde Gjerning, og gennem sin Biskops som gennem Medlæreres og Disciples anerkjendende og kjærlige Ord at modtage Vidnesbyrd om taknemmelig Paaskjønnelse af det lange og udmærkede Arbejde, han havde øvet, og naadigt forundtes det ham, inden han mildt og stille sov ind, at lære den Mand, som her skal tage Arbejdet i Arv efter ham, saaledes at kjende, at han fik ham

kjær og med glad Tillid kunde se ham træde i sit Sted. Saa lad den Hilsen og Tak, jeg har at bringe, samle sig i Venneordet, vi læse i Hjobs Bog 4,3: »Du haver undervist Mange og styrket de trætte Hænder, og Dine Ord have oprejst den Faldne, og Du haver styrket de bøjede Knæ«; thi det Aandens Lys, Gud havde tændt i den Bortgangnes Sjæl, har lyst i vide Kredse og spredt Klarhed for Mange over deres Livs Vej og Maal, og sikkert ville ikke Faa af hans Disciple taknemmeligt mindes, hvorledes han kjærlig og trofast har staaet dem bi med Raad og Daad, naar Modet svigtede og Arbejdet syntes dem at ville overstige Kræfterne, og Mange i Menigheden ville visselig længe komme den gamle, prøvede Sjælesørger ihu med Tak for Trøst og Oprejsning i deres Livs svære Tider. Det fremgaar tydeligt af de Vidnesbyrd, vi allerede have hørt idag, at de Ord, Vennen Eliphaz tilføjede til Hjob: »Men nu da Sorgen og Smerten kommer til Dig, da kedes Du derved; det rammer Dig, og Du forfærdes«, de have ingen særlig Anvendelse paa den gamle Professor; thi han har vidst selv at øse Taalmodighed og Kraft af den evige Trøstens Kilde under sit Livs Sorger og Byrder; men mon ikke Mange blandt os, der ere samlede her, kunne trænge til at tage den Paamindelse til Hjerte, hine Ord indeholde? Paamindelsen om, at det ikke er nok at tale Trøstens og Oprejsningens Ord, men at det gjælder om selv at eje Naadens Trøst. Saa lader os ved den gamle Lærers Kiste modtage som hans sidste Gjenhilsen til os den Formaning fra Herren: »Trøster dem, som ere i allehaande Trængsel med den Trøst. hvormed I selv blive trøstede af

Gud!« (2. Cor. 1,4), og lader os med Tak til Gud for de Vejledere, der ere gangne forud til Sabbatshvilen — ogsaa for vor gamle Professor — bede, at vi, for hvem det endnu er Arbejdsdag hernede, maa i Troens visse Haab fuldkomme vort Løb i Lyset fra det Høje. saa vi maa indgaa til det Lysets Hjem, hvor Alle skulle sanles, der i Jesus Christ fik Magt at vorde Guds Børn!

Psalmen blev sunget til Ende og Professor Schurmanns Efterfølger i Embedet, Pastor Skouboe, talte.

»Der er Forskjel paa Naadegaver; men Aanden er den samme. Der er Forskjel paa Tjenester; men Herren er den samme. Der er Forskjel paa kraftige Gjerninger; men Gud er den samme, som virker alt i alle — skriver Apostelen. Han er langt fra den Tanke, der ikke mindst i vore Dage er saa almindelig, at der kun er en eneste Tjeneste for Herren, som har nogen Betydning. Der tales jo saa tidt, som om Opvækkelses- og Omvendelses-Prædikener var det eneste, der var noget værd, og de, som holde dem, ere paa Vej til at mene: naar Du ikke i et og alt er som jeg, saa duer det ikke, saa har dit Arbejde intet at betyde. Apostelen har et videre Syn: der er mange Naadegaver og mange Tjenester og altsammen skal det bruges til Guds Menigheds Ære. Der trænges til en Forkyndelse, som kan sprede Lys og Klarhed, Kundskab og Oplysning; der trænges til Hænder, som kan styre og ordne, og Gaverne dertil skjænkes fra Gud. Det er altsammen en Gave fraoven; vi har intet af os selv, »hvad har

Du o Menneske, som Du ikke har annammet? Vi har kun et at gjøre: tage imod Gaven og bruge den til Guds Ære. Det er Brugen, den ydmyge, samvittighedsfulde Brug, det kommer an paa. Den Tjener, som forvaltede sin Herres Talenter saa godt, fik det store Ord til Løn: Du gode og tro Tjener, Du har været tro over lidet, jeg vil sætte Dig over mere, gak ind til din Herres Glæde. Den Tjener, som havde modtaget Gaven og bevaret den, men ikke brugt den, fik Ordet: Du onde og lade Tjener! og blev kastet ud i det yderste Mørke.

Hvad var saa den særlige Naadegave, som blev gamle Professor Schurmann forundt? Jeg vil svare med Apostelens Ord: »En gives Visdoms Tale ved Aanden; en anden gives Kundskabs Tale ved den samme Aand«, og jeg er vis paa, at der er mange baade unge og gamle Hjerter, som slaa i Takt med mit i denne Stund og sige Ja og Amen dertil, naar jeg siger: han brugte Visdoms og Kundskabs Talen i sin Herres Tjeneste, til at sprede Lys over Guds Riges Hemmeligheder.

Han var fra Ungdommen af en forunderlig begavet Mand, udrustet med et let og hurtigt Nemme, en klar og skarp Forstand, en mærkværdig stærk Hukommelse. Det var ikke alene dette, at han havde saa nemt ved at sætte sig ind i andres Tankegang, gjengive og bevare den; men hvad der særlig gav hans Aand sit Præg var denne store Klarhed, der var over det hele. Han forstod i enhver Sag strax at finde Kjærnen og se bort fra Skallen. Derfor blev han en udmærket flink Student, en af dem, vort Universitet kunde se

paa med Stolthed og lyse Forhaabninger. I en Række af Aar blev han i Hovedstaden som Vejleder for de unge Studerende, der forberedte sig til Eksamen. Jeg har hørt gamle graahærdede Mænd tale om ham med Beundring fra hin Tid som en udmærket dygtig og kundskabsrig Mand. Hvis der dengang havde tilbudt sig en Stilling som Lærer ved Universitetet, var han sikkert kommen paa en Plads, han vilde have udfyldt med Ære. Nu blev hans Livsopgave i mange Aar den at uddanne unge Mænd til Lærere i den kristne Folkeskole. Han havde saa mange ypperlige Betingelser for den Gjerning; han medbragte en Rigdom af Kundskaber, som kun de færreste erhverve sig. Og dog var dette vel endda ikke det vigtigste; der er mangan en lærd Mand, som vilde være grumme uskikket til dette Arbejde, fordi det her saa ofte kan være Opgaven at holde til Raade med Lærdommen. Det er ikke enhver Kundskab, man selv sidder inde med, der skal meddeles Eleverne. Men hvad der gjorde ham særlig skikket netop til denne Livsstilling, var den store Klarhed i hans Tanke, denne Evne til i ethvert Spørgsmaal straks at se det afgjørende, det, som det netop kom an paa, og saa hans Evne til at lægge sine Tanker frem i klar og tydelig Tale. Her har han øvet en Gjerning blandt de Unge som ikke kan skattes højt nok: han lærte dem at tænke og at tale. Havde vi mange Ungdoms-Lærere som ham, blev der tænkt færre halve Tanker, ført mindre af løs og uklar Tale, end vi nu saa ofte maa trækkes med. Det er blevet sagt om ham, at der i hans Holdning lige overfor Eleverne var noget køligt og tilbageholdende, noget

ejendommelig fornemt. Jeg har ikke kjendt ham fra den Side; men jeg har ingen Grund til at tvivle om, at Skildringen er rigtig nok. Men saa maa man, naar man vil dømmes retfærdigt, huske paa Tiden, hvori han var født og hvori han fik sit aandelige Præg. Den var i saa mange Maader forskjellig fra vor. Der gaar et stærkt folkeligt Drag gjennem Nutiden; det paavirker uvilkaarligt os alle. Vi ere mere jevne og ligefremme end en ældre Tids Mænd. Men lad ham nu ogsaa have været en lidt indesluttet, tilbageholdende Natur, der er ikke sket nogen Ulykke derved. Det kan være sandt nok, at i Barndoms-Dagene er der intet, der har saa meget at betyde som Mildhed og Kjærlighed; men i Ungdoms-Dagene er der noget, som har endnu større Betydning: det at have En, man kan se op til og beundre. Og de af hans Elever, som overhovedet havde nogen aandelig Sans, kunde umulig andet end føle sig grebne af hans hele ejendommelige Personlighed. Naar den høje ranke Mand med det smukke kloge Ansigt, med det hele Præg af Skjønhed og Harmoni over sin Person færdedes iblandt dem, talte saa simpelt og klart om de højeste og dybeste Ting, at selv et Barn kunde forstaa det, saa simpelt og klart, at man skulde synes, det hele var den nemmeste Sag af Verden, indtil man prøvede selv at gjøre det samme og mærkede, hvor svært det var — ja da fik hans Elever et Indtryk af at staa ligeoverfor en overlegen Personlighed, en Mand, som havde faaet Aandens Ridderslag, og Ærefrygt og Begejstring maatte fylde deres Sind. Jeg har hørt aldrig Mænd helt betagne endnu mindes det Indtryk, han i deres Ungdom havde gjort paa dem. Han har

havt Evne til at tænde den hellige Ild i de unge Sjæle. Naar der herfra er udgaaet mangfoldige Mænd, som har spredt Lys og Klarhed i de Tusinder af smaa Hjem trindt om i Danmark, da skal det vidnes: de fik Ilden i deres Hjerter tændt ved det høje, klare Lys, som saa længe har skinnet hernede og kastet Glans over Skaarup Seminarium. Men et maa jeg føje til: man tænke ikke, at han maaske saa køligt og ligegyldigt paa sine Elever. Jeg har i disse Maaneder saa ofte havt Lejlighed til at forundre mig over, hvor god Besked han vidste med hver enkelt, ikke blot om hans Evner, men om hans Kaar og Forhold i det hele. Og hvor det glædede ham, naar han saa en Udvej til at hjælpe en af de mange, som under trange Kaar kæmpede sig frem imod Maalet.

Det er med Rette blevet sagt om ham ved hans Død af en af hans gamle Elever, at han var en meget frisindet Mand: der var intet, der laa ham fjernere end at ville danne alle sine Elever i sit eget Billed; der var noget vidt skuende, fribaarent i hans Aand, derfor kunde han finde sig i at modtage andre Meninger end sine egne. Det samme kom frem i Forholdet til hans Medlærere; der er jo mer end en iblandt dem, med hvem han har arbejdet sammen i over en Menneskealder. Han forstod, at her maatte der være et Tillidsforhold; skal Læreren udrette noget, maa han kunne røre sig frit uden smaaligt Tilsyn. Og dog mærkede man, at han fulgte med og selv stod for Styret. En af dem, som i mangn Aar har været hans Medarbejder, har sagt om ham, at man dog mærkede hans Aand

gjennem det hele, mærkede, hvem det var, der havde Haanden paa Roret.

Han har jo havt et andet Embede her i Skaarup. I 40 Aar var han Sognepræst ved denne lille, venlige Kirke. Jeg mener slet ikke, at denne Gjerning var mindre betydningsfuld end den anden, jeg har dvælet ved. Men det ligger jo i Sagens Natur, at den ikke rækker saa vidt; dens Virkninger spores ikke saa viden om som den anden. Hvad han har været som Præst, har jeg lidt vanskeligere ved at tale om, da jeg aldrig har hørt ham prædike; han holdt sin Afskedsprædiken Dagen før jeg kom til Skaarup. Men jeg tør ganske rolig sige eet, som jeg er vis paa, at Ingen modsiger: hans Prædikener har ikke været af dem, som hverken har Begyndelse eller Ende, ikke af dem, hvor Tilhørerne ved Talens Slutning med Undren spørge sig selv: hvad mon han egentlig har talt om? Han har givet klare Tanker paa Evangeliets Grund. Hvad jeg kan sige om ham som mer end en Slutning, som noget, jeg ved, er dette: han har i stormfulde, bevægede Tider holdt Skaarup Menighed samlet, og han har havt grumme mange Venner hernede. Derpaa har jeg set saa mange Vidnesbyrd i disse Dage; det har vakt Sorg og Deltagelse trindt omkring i Menigheden, da man hørte, at nu var den gamle Professor gaaet til Hvile. Man skyldte ham saa meget paa saa mange Omraader; han kunde klare enhver vanskelig Sag, sige Besked overalt, hvor man var i Tvivl. Der er en af vore Digttere, som engang har sunget, at »en Mester i Tankernes Riger helt tidt er i Verden forsagt«; det ser man jo saa ofte, at de lærde har meget lidt Forstand paa alt, hvad der

er udenfor deres Bøger. Det var ikke Tilfældet med ham. Han var en dygtig Mand i alt, hvad han tog sig for, praktisk og klog i alle Livets Forhold.

Det er kun en kort Tid, nogle faa Maaneder, jeg har kjendt ham; men jeg takker Gud for denne Tid; der har i Samlivet med den gamle Mand for mig været noget af en højtidelig Indvielse til Livets alvorfulde Gjærning. Det var ikke uden bankende Hjerter, jeg mødtes med ham den første Gang. Jeg tænkte, hvordan vil vel vort Møde blive, med hvilke Øjne vil han se paa sin Eftermand. Men hvor kom han mig mildt og kjærligt imøde, hvor var han tjenstvillig og redbon til at sige Besked og vise tilrette. Hvor er der mange Forhold, det er blevet nemt at komme ind i, fordi han satte mig ind i dem paa sin klare, tydelige Maade. Det kan godt være, at der er mange, som bevare det Billede af ham som en kølig, lidt fornem Mand; for mit Minde vil han altid staa som en saare mild og kjærlig gammel Mand. Jeg mindes en Samtale med ham i hans Studereværelse; det blev et af de Øjeblikke, man vist aldrig glemmer. Han sad ved sit Skrivebord; men sommetider maatte han bøje sig frem mod Bordet som i Smerte. Saa sagde han til mig: jeg tror ikke, at jeg kommer til at flytte fra Skaarup; min Tid er snart omme. Jeg svarede ham, at den Tanke var heller ikke mig fremmed, og at jeg syntes, han kunde længes efter Hvilen nu, da Livets Arbejde var til Ende. Ja jeg er saa træt sagde han, jeg længes efter Hvilen og Freden, der er kun et, som endnu binder mig til Jorden, det er Tanken om mine Børn, om jeg kunde være dem til Hjælp og Støtte en Stund endnu. Ja hvor

har Stormene ikke suset hen over hans gamle Hoved, hvor har disse sidste Aar været trange. Jeg fik fornylig fra ham alle Protokollerne for de mange Legater, vi har her i Sognet. pynteligt og nøjagtigt som alt, hvad man fik fra hans Haand. Der var et af dem, hvor jeg ligesom kunde høre Faderhertets Kvide; et lille Legat, han havde stiftet »til venligt Minde om tre højt elskede Børn«; og saa mange Aar efter maatte han føje til: »alvorlige og truende Forhold nøder mig at tilføje dette« — ja haardt og tungt blev han prøvet den gamle Mand; Gud være takket for Hvilen, der forundtes ham; Gud gjøre det godt for dem, han elskede saa saare og hvem han nu ikke kan støtte og hjælpe længer.

Saa skal hans Hvilested være derude bag den stille Kirkes Mur; der, hvor han har maattet gjemme saa meget af det, han elskede højest paa Jord; det er blevet mig fortalt, at naar han om Søndagen kom ind i Sakristiet, maatte han altid staa en Stund og stirre gennem Ruden ud paa den Plet, der gjemte saa mange dyrebare. Nu skal han selv hvile derude. Længe vil han blive mindet og hans Minde velsignet; der er mange af dem, som i kommende Tider gjæste deres Ungdoms Steder, der vil stanse ved hans Grav og skjænke ham en kjærlig Tanke. Men hvor var det dog tungt, om det altsammen nu var bleven et Minde og slet intet andet. Gud være takket for det store Haab, for Livet hinsides Graven. Han Manden med de klare Tanker har vist tidt følt Sandheden af Apostelens Ord: her se vi i et Spejl, som i en dunkel Tale, her erkjende vi stykkevis. Alt det, som han

kunde sysle med, alle de dunkle Spørgsmaal, alle de dybe Gaader, det faar han nu besvaret. Han var bleven saa træt og saa gammel, nu bliver han ung paany — »Sol-Ørnen lig bliver ung Du igjen«. Og derfor Tak til Dig Gud Fader for hvert Lys, Du tændte for os hernede, men allermest Tak, fordi vi ved, at

hos Dig er Livets det evige Væld, —
og Lys i dit Lys skal vi skue.

Efter Talen blev Psalmen: Tænk, naar engang den Taage er forsvundet — afsungen. Herefter talte Provst Sorterup fra Slagelse, tidligere Kapellan hos Schurmann.

Han elskede denne Kirke, hvori vi nu ere forsamlede om hans Kiste forat tale Mindeord og Afskedsord om hans Støv, — han elskede denne Kirke, og et Vidnesbyrd derom er den Beskrivelse, han har givet deraf i det store Værk, der omhandler vort Fædreland, som i det Hele og Store saa og i alle dets Enkeltheder, alle Sogne, alle Kirker; naar man læser hans Beskrivelse af denne Kirke, skulde man tro, at den hørte til vort Fædrelands mærkværdige og minderige Kirker, hvilket dog ingenlunde er Tilfældet, — det er kun hans Kjærlighed til Kirken, der har faaet saa meget ud af den, dvælet ved de mindste, ubetydelige Enkeltheder; — vi spøjte oftere derover, og han indrømmede, at der forsaavidt kunde være noget misvisende ved hans Beskrivelse, som der dog var mange, langt mere minderige, langt mere mærkværdige Kirker i vort Fædreland; men han elskede nu en Gang denne Kirke, fordi han i den i 40 Aar havde forkyndt Guds Ord, og blandt

alle Kirkeaarets Evangelier, saaledes som de i Løbet af de mange Kirkeaar atter og atter vendte tilbage, var der Intet, der i den Grad var hans Hjerter-Evangelium, i ethvert Tilfælde var som talt ud af hans Hjerter som dette: Dømmer ikke, saa skulle I ikke dømmes, fordømmer ikke, saa skulle I ikke fordømmes, — thi med hvad Dom I dømme, skulle I dømmes, og med hvad Maal I maale, skulle I maales. Thi han var meget mild, meget skaansom i sin Dom! Det var et Hovedtræk i hans Karakter, saa meget mere værd at lægge Mærke til, som han ved Siden af havde den overordentlig klare Tanke og skarpe Forstand, saa han manglede ikke Betingelserne for at kunne fælde den skarpe, den sønderlemmende Dom; — men han var meget mild og overbærende og skaansom i sin Dom, meget besindig, meget retsindig; han saa med stor Medfølelse paa alt Menneskeligt, og kunde saa godt se bort fra Manglerne og Skrøbelighederne, der heftede derved, ligesom han for sit eget Vedkommende havde saa let ved at tilgive Fornærmelser og Krænkelser, — det laa slet ikke til ham at bære Nag. Men fordi han havde dette milde Syn og denne Medfølelse for alt Menneskeligt, derfor var han ogsaa saa ypperlig som kirkelig Lejlighedstaler, — thi ved Lejlighedstalerne gjælder det jo netop om at anvende Guds Ord paa de menneskelige Forhold, de menneskelige Begivenheder, de menneskelige Personligheder, — dér skal Guds Ord brydes mod det Menneskelige. Jeg hørte ham en Gang, just fra dette Sted, holde Afskedstale over en gammel bortgangen Ven, og deri sagde han, at naar Støvlegemet synker til Jorden, saa er det, som alle de Fejl og

Mangler og Skrøbeligheder, der have knyttet sig til den menneskelige Personlighed falde til Jorden med det samme, og op af det altsammen hæver sig for Tanken, for Erindringen et forklaret Billede af den Bortgangne, befriet for al Jordelivets Støv og Smuds; — nu er det samme vederfare ham selv, thi gennem mine Embedsbrødrers Afskedstaler er Billedet af hans skønne Personlighed, set fra saamange forskellige Sider, skildret i saa mange enkelte Træk, steget frem for vor Tanke, vor Erindring, malet i Ord, lyslevende, smukt og varmt, og jeg skal ikke forsøge at føje noget yderligere dertil, — ogsaa af den Grund, at denne Handling ikke skal trækkes ud over de tilbørlige Grænser.

Men naar der nu er sagt saa meget ærefuldt og berømmeligt til hans Ihukommelse, saa tror jeg, at det vil være mest i Overensstemmelse med hans eget Ønske, naar der som et sidste Ord lyder over hans Støv det Ord, vi Alle trænge til, at der skal siges om os, dette Ord: Gud være mig Synder naadig! dette Ord: af Guds Naade er jeg det, jeg er! Ja, — af Guds Naade er jeg det, jeg er, — det har han selv udtalt ligesom et sidste Ord, et Afskedsord.

Thi i det sidste lille Skrift, som han i sin høje Alder, endnu i dette Aar udgav om den ham saa kjære Seminarieundervisning, vender han sig mod dem, der havde satiriseret over, at i Danmark bliver man Pædagoger af Guds Naade, og skjønt han saa klart og skarpt som Nogen hævder og kræver det menneskelige Arbejde, den menneskelige Selvuddannelse og Selvudvikling som Betingelse for at kunne blive en dygtig Lærer, saa siger han dog ved Siden af: vi akceptere

fuldt ud det Ord: Pædagoger af Guds Naade; thi har et Menneske ikke de medfødte Evner og Gaver til at blive Lærer, saa vil ingen blot menneskelig Flid og Anstrengelse kunne gjøre ham dertil! Ja, vor Gud og Frelser! det være det sidste Ord over ham som over os Alle: Af Guds Naade er jeg det, jeg er og bliver jeg det, jeg bliver; den sidste Bøn for ham som for os Alle. Gud, være mig Synder naadig! Modtag Du ham, — modtag Du os Alle i Naade og Barmhjertighed for vor Herres Jesu Kristi Skyld!

Amen.

Under Orgelets Toner blev Kisten af Menighedens Medlemmer baaren ud paa Kirkegaarden til den stille Plet bag Kirkens Mur, hvor hans Hustru og Børn havde fundet deres sidste Hvilested.

I Familiens Gravsted ved Kirkens Mur sænkedes Kisten ned. Hans sidste Kapellan, Pastor Brøndum, forrettede Jordpaakastelsen og bad en inderlig Bøn. Et 4-stemmigt Kor af Seminariets Elever sang: Herrens Venner ingensinde mødes skal for sidste Gang. Medens Kirkeklokkernes Klang tonede vidt ud i den stille Vinterdag, spredtes det store Følge, stille og alvorligt. Det var den sidste Afskedshilsen til et rigt og betydningsfuldt Liv.

I Velsignelse og taknemmelig Erindring skal hans Minde bevares.